

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

תוכן

- 2.....הלכה למעשה.
- 2.....א. מת תופס ארבע אמות לטומאה.
- ב. חצר הקבר העומד בתוכה טהור והוא שיהו בה ... ארבעה טפחים ... והני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא אבל מת בעלמא תפוס.
- 3.....הלכתא למשיחא.
- ג. אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה ואחד שומרת יבם ואפילו חמשה אחין ומת אחד מהם במלחמה כולן חוזרין ... פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתין.
- 3.....ד. לעולם אינו חייב עד שיבעול.
- 4.....הלכה למעשה.
- 6.....ה. לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה.
- 6.....הלכתא למשיחא.
- 7.....ז. אשה חדשה אלמנה וגרושה ... ת"ל אשה חדשה מי שחדשה לו יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו.
- 7.....ז. ולא יעבור עליו לכל דבר ... ומאחר דכתב לא יעבור לא יצא בצבא למה לי לעבור עליו בשני לאוין.
- 8.....ח. ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו' ... הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופת.
- 11.....ט. מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו.
- 12.....י. בד"א במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.
- 12.....הלכה למעשה.
- 13.....יא. שח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו.
- 13.....יב. מלחמות יהושע לכבש דברי הכל חובה מלחמות בית דוד לרווחה דברי הכל רשות
- 14
- יג. לעוסק במצוה שפטור מן המצוה.
- 14.....הדרן עלך משוח מלחמה.
- 15.....א. עגלה ערופה בלשון הקודש ... זקניך ושופטיך ... חמשה.
- 16.....ב. נמצא טמון בגל ... נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה עובדי כוכבים או לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין אין מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד.
- 16.....

הלכה למעשה ולמשיחה בדרה היומי

מסכת סוטה

דף מד.

הלכה למעשה

א. מת תופס ארבע אמות לטומאה

אסור לכהן¹ לקרב תוך ד' אמות של מת, או לתוך ד' אמות של קבר², שהמת והקבר תופסים ד' אמות³ שסביבותיהם⁴. וכל כהן שנכנס לתוך ארבע אמות מכין אותו מכת מרדות⁵.

במה דברים אמורים שאין הקבר מגודר במחיצות גבוהות עשרה טפחים או בחריץ עמוק י' טפחים⁶, אבל אם הוא מגודר במחיצות גבוהות עשרה טפחים או בחריץ עמוק עשרה טפחים, אין צריך להרחיק ממנו אלא ד' טפחים.

במה דברים אמורים שצריך להרחיק ממנו ד' טפחים אף על פי שיש מחיצות הני מילי בקבר, אבל בית שמת מונח שם מותר לכהן לעמוד אצל הבית, ומותר אפילו ליגע בכותלו שאין הכתלים טמאים אלא האויר שבתוכן, ובלבד שלא יהא שום דבר מאהיל עליו. וי"א⁷ שאם אין לבית חלונות ופרץ בו פתח תופס ד' אמות סביבו וצריך להרחיק ארבע אמות מהבית.

¹ שו"ע ונו"כ יו"ד שעא ה

² בס' חומות ירושלים סי' ו' שכתב דצ"ע בתוך ד' אמות של קבר עובר כוכבים (נראה דמיירי שאין הקבר מכוסה דאיכא ג"כ חשש מנע או אפשר דתיבת קבר מ"ס הוא וצ"ל של עובר כוכבים) אי אסור למקרב או דוקא בטומאת אהל החמירו ד' אמות שלא יאהיל ע"ש מ"ש בן. פתחי תשובה שם יגה

³ ולא שישמא ממש תוך ארבע אמות אלא שהכהן אסור לכנס תוך ארבע אמות גזרה שמא יגע ואם נכנס לוקח מכת מרדות והוא טהור. מרכבת המשנה טומאת מת פרק ו הלכה ט, אולם עיין תוספות יום טוב מסכת אהלות פרק טו משנה ח וטעמא פירש"י דחכמים גזרו שיהא המת מטמא כל הנכנס בד' אמותיו. כדי שלא ירגילו אוכלי טהרות ליקרב לו. ויהא סבור שלא האהיל. ויש לחוש שמא יפשוט ידו ויאהיל. ולא אדעתיה. ועיין תפארת ישראל [הלכתא גבירתא] מסכת אהלות פרק טו משנה ח וז"ל אע"ג דכל הנכנס בד"א של מת או קבר טמא מד"ס שמא האהיל. אפ"ה חצר הקברות סגי ברחב ד"ט. מדיש מחיצות ניכרות. אף שפתוח החצר להקברות.

⁴ וחכמים גזרו הכי שלא יבוא להאהיל על המת ולא אדעתיה. רדב"ז הלכות אבל פרק ג הלכה יג

⁵ רמב"ם הלכות אבל פרק ג הלכה יג

⁶ והא דכתב חריץ לא מצינו שום מקום לא בגמרא ולא באשר"י רק בטור דמדמה חריץ למחיצה, דבכל התורה הוא שוה גדר וחריץ, גדר עשרה טפחים וחריץ עשרה טפחים, אבל צריך לפרש כשהחריץ פתוח למעלה ואז לא יכול לילך עליה, כמו במחיצה דלא צריך להרחיק רק ארבעה טפחים משום דלא חיישינן דיעלה על המת, דאין דרך להעלות על הגדר כמו שכתבו התוספות בבבא בתרא דף י"ב [ע"א ד"ה פריץ] גבי בית ע"ש. והוא הדין כך בחריץ שהוא פתוח שאין דרך לעבור על החריץ עמוק עשרה טפחים. אבל אינו פתוח רק כמו שעושין עכשיו, צריך להרחיק ארבע אמות משום דחיישינן שמא יעלה עליה, אם לא שבנה במחיצות סביב גבוה עשרה טפחים, בית הילל שם אות ג

⁷ ש"ך שם יט מהב"ה

הלכה למעשה ולמשיחא ברף היומי

מסכת סוטה

י"א⁸ שאם המת מונח לפנינו על מיטה וניכר מותר להתקרב עד ד' טפחים שאין זה נקרא קביעות שיתפוס מקומו, ויש אוסרים⁹.

ומותר בעת שמלויים את המת להתקרב למיטה עד ד' טפחים ואין צריך להרחיק ד' אמות¹⁰.

ב. חצר הקבר העומד בתוכה טהור והוא שיהו בה ... ארבעה

טפחים ... והני מילי חצר הקבר דמסיימא מחיצתא אבל

מת בעלמא תפיס

מערה שקבר¹¹ בתוכה וחצר לפני המערה¹², בזמן שהחצר פתוחה לאויר, העומד לתוכה טהור, טמותר אף לכהן להכנס בה¹³, ובלבד שלא יגע במשקוף המערה, ובזמן שהחצר מקורה, אם היה בה מגולה בצד המערה כלומר שיש ריוח בין התקרה לבין פתח המערה ופתוח לאויר¹⁴, ד' טפחים על ד' טפחים, או יתר, הנכנס לשם טהור, היתה פחותה מד' על ד', הנכנס לשם טמא ואף על פי שלא נגע בפתח המערה.

הלכתא למשיחא

ג. אחד המארס את הבתולה ואחד המארס את האלמנה

ואחד שומרת יבם ואפילו חמשה אחין ומת אחד מהם

⁸ ש"ך שם יח ולי נראה שטעם אותן המקילין לכהן הדורש לעמוד עליו אפי' תוך ארבע אמות של מת כיון שהמת מונח לפנינו וניכר המובא בדרישה דדוקא במת שמונח בבית בהך גוונא דמיירי הטור וכן בהך דמרדכי וה"מ במת המונח בספינה דהוי כמונח בבית שהוא מקום קביעותו תופס ארבע אמות אבל לא המונח על המטה וכן מחלק הרוקח סימן שט"ו וז"ל מת בבית סתום אסור לכהן ליקרב בתוך ארבע אמות דמת תופס ד' אמות לטומאה כשהוא בקבר אבל כשהוא במטה שמוציאין אותו ובעת צדוק הדין מעמידין אותו אינו תופס דאין שם קביעותו עכ"ל. ומ"ש מעמידין אותו נראה דכ"ש כשנושאין אותו על המטה דאין תופס.

⁹ דעת הדרישה דאפילו תוך ד' אמות של מת המונח לפנינו אסור לקרב כהן משום דתופס ד"א או משום גזרה שמא יגע במת עצמו אף שהוא מונח לפנינו והכל יודעים שאסור ליגע במת מ"מ לא מחשב כמו מחיצה גבוהה י' טפחים וכן המרדכי והג"מ כתבו דאסור וב"י הביאם ע"ש ולא כמו ששמעתי מקילין לכהן הדורש לעמוד עליו אפי' תוך ארבע אמות של מת כיון שהמת מונח לפנינו וניכר עכ"ל.

¹⁰ ש"ך שם יח

¹¹ רמב"ם הלכות טומאת מת פרק ו הלכה ט

¹² ובר' עובדיה מברטנורא מסכת אהלות פרק טו משנה חפ"י חצר הקבר. חצר המוקפת מארבע רוחותיה ארבע מערות של קברות.

¹³ מרכבת המשנה שם, אף על גב דמת תופס ד"א לטומאה שאני הכא דמסיימי מחיצתא, רא"ש מסכת אהלות פרק טו משנה ח

¹⁴ דרבינו נמשך אחר התוספתא שהביא הר"ש ז"ל ולא מחלק בין פתחה מן הצד או מלמעלה והדברים עתיקים

הלכה למעשה ולמשיחא ברפ היוםי מסכת סוטה

במלחמה כולן חוזרין... פרט לאלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לממזר ולנתינ

כבר התבאר לעיל דף מג: שאחד המארס¹⁵ את הבתולה, ואחד המארס את האלמנה, וכן אם נפלה לו יבמה, הרי הוא מחזורי המלחמה שנאמר עליו (שם פסוק ז). ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה.

אולם מחזיר את גרושתו¹⁶ מן הנשואין ואח"כ אירסה¹⁷, אינו חוזר שאינה אשה חדשה. אבל אם גירשה מן האירוסין וחזר ואירסה, בוודאי חוזר¹⁸. ואם חזר ונשאה אינו חוזר¹⁹.

והמארס אשה האסורה עליו, כגון אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה²⁰ לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתינ, או המקדש אשה עכשיו שיחול לאחר שנים עשר חדש ולא אמר מעכשיו²¹ ושלם הזמן במלחמה, אינו חוזר.

וכן הנושא את האילונית, הואיל ואין מצוה לישב עמה אינו חוזר²².

ד. לעולם אינו חייב עד שיבעול

שלש נשים²³ נאסרו על כל הכהנים גרושה זונה וחללה ועל כהן גדול ארבע אלו השלש והאלמנה

כל כהן שנשא אחת מהשלש נשים אלו בין גדול, בין הדיוט, ובעל, לוקה. ואם בא עליה דרך זנות אינו לוקה²⁴, משום זונה או גרושה או חללה. וכן אם

¹⁵ רמב"ם שם הלכה ז

¹⁶ רמב"ם שם הלכה ח

¹⁷ מנחת חינוך שם.

¹⁸ כי מה לי מהקידושין הראשונים או מקידושין שניים. מנחת חינוך שם.

¹⁹ מנחת חינוך שם

²⁰ והנה אף שחלוצה רק מדרבנן כידוע מ"מ התורה מיעטה לקחת איסור אף שהוא מדרבנן ומצינו כן כ"פ עיין בהלכות נערה בתולה בר"מ ובהלכות סוטה והדברים עתיקים. מנחת חינוך שם

²¹ הוה ליה כאילו עכשיו אירסה ולא כל הימנו שאחר שהוא במלחמה יארס אשה לפטור עצמו ולא דמי למת אחיו במלחמה דתנן התם שחוזר ובא לו דהתם לא עשה מעשה לפטור עצמו מהמלחמה. כסף משנה שם

²² לח"מ שם ז

²³ רמב"ם איסורי ביאה פי"ז ה"א

²⁴ שם ה"ב וחינוך מצוה רסו

הַלְבָּנָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְרַף הַיּוֹמִי

מַסְבַּת סוּטָה

קידש²⁵ ולא בעל אינו לוקה. שנאמר (ויקרא כא פסוק ז) לא יקחו עד שיקח ויבעול²⁶.

ואע"ג שכהן גדול הבא על אלמנה לוקה אחת²⁷ אע"פ שלא קידש, שנאמר (שם פסוק טו) ולא יחלל כיון שבעלה חללה ופסלה לכהונה, בזונה וחללה וגרושה אינו כן, שהרי הן מחוללות ועומדות קודם בעילת.

י"א²⁸ ששלש נשים אלו²⁹ שוים לאלמנה לכהן גדול, שאם בעל ולא קידש לוקה אחת, ואם קידש ובעל לוקה שנים.

²⁵ והנה קידש ולא בעל לכולי עלמא אין לוקין ואני מסופק אם יש איסור בקידושי פסולות לכהונה או אפילו איסורא ליכא. ובשאר הייבי לאוין, לא מיבעיא להחולקים על הר"מ וסוברים דבעל לוקין אף בלא קידושין דלא כתיב בהו קיחה, א"כ הקידושין לא מעלין ולא מורדין, נראה פשוט דאין איסור כלל לקדש הייבי לאוין בכסף ובשטר, אלא אפילו להאומרים דאין לוקין אלא בקידושין מ"מ הקידושין בעצמן נראה דאין איסור כלל. אך באיסורי כהונה, בין לשיטת הר"מ דבעל אחר הקידושין לוקין משום לא יקח, ולשאר השיטות דלוקין ג"כ משום לא יקח ולא יחלל ג"כ, אפשר כיון דהוציא הכתוב בלשון קיחה, ואביי סובר דעל הקידושין בעצמן לוקין, נהי דרבא פליג, מהיכי תיתי נשוי פלוגתא רהוקה לומר דלרבא אפילו איסורא ליכא, ובפרט לשון אין לוקה משמע מלקות הוא דליכא הא איסורא איכא והנה בב"מ י' ע"ב, נבי איכא בינייהו כהן דאמר ליה לישראל צא וקדש לי אשה גרושה, דאי משום בר חיובא האי לאו בר חיובא, ואי מטעם דאי בעי עביד אי בעי לא עביד וכו', נראה דהקידושין הם עבירה. ועי"ש בתוס' ד"ה דאמר, הקשו מאי נפקא מינה אי יש שליחות הא רבא סובר קידש אינו לוקה. ותירצו שני תירוצים, א' דנפקא מינה בבעל אח"כ דלוקין אף על הקידושין כדמוכח בתמורה וכו', והשני דנפקא מינה לענין הקידושין דאי אין שליחות לאו קידושין נינהו, עי"ש נראה משם דודאי יש איסור בקידושין לחוד, דאי לא הוי כלל איסורא מאי דבר עבירה איכא בשלח שליח לקדש, אלא על כרחך איסור דאורייתא איכא. וכן בתמורה ה' ע"ב, דמקשה הש"ס לרבא דסובר כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, והרי אלמנה לכהן גדול דרחמנא אמר אלמנה וגרושה לא יקח, ותנן כל מקום שיש קידושין ויש עבירה הולך אחר הפגום, ולרבא לא יתפסו הקידושין. נראה ג"כ דאיסור איכא, דאי לאו הכי אפילו לרבא תופסין הקידושין והוא עצמו סובר דקידש אינו לוקה א"כ מאי לא תעביד אמר רחמנא בקידושי כסף ושטר, אלא על כרחך דאיסורא איכא.. ואחרי זה ראיתי להריטב"א קידושין מ"ב ע"ב [ד"ה מאי] מביא סוגיא זו דב"מ, וכתב דלפני עור לא שייך בזה דאפילו כהן עצמו לא עביד איסור כלל עד דבעיל. ועי"ש שיטתו שפירש הסוגיא דאין שליח לדבר עבירה, נראה מדבריו בפירוש דאפילו איסורא ליכא בכהן המקדש נשים פסולות. והסוגיא בתמורה צריך לומר כיון דבעיל אח"כ עובר למפרע, עי"ש בריטב"א ע"ה ע"א [ד"ה רבא, לפיכך שייך] אי עביד לא מהני, וצ"ע דין זה. (מנחת חינוך מצוה רסו אות ט)

²⁶ עיין בחינוך מצוה רסו וז"ל "שלא ישא כהן, בין כהן גדול בין כהן הדיוט אשה זונה לאשה, שנאמר [ויקרא כ"א, ז] אשה זונה וחללה לא יקחו, ולשון קיחה משמע דרך אישות, על כן אינו לוקה עליה אלא כשנשאה ובעלה, שכן בא הפירוש שאין החיוב עד שיבעלנה"

²⁷ שם ה"ג

²⁸ השגת הראב"ד שם ורמב"ן קידושין עה ע"א

²⁹ ודעתם דאם קידש לחוד אינו לוקה, אבל בעילה לחוד לוקה בכלן משום הלאו לא יחלל. וקידש ובעל הייב שתיים בכל הנשים בין כהן גדול בין כהן הדיוט. והנה לפי דעת הרמב"ן [הנ"ל] שהביא הרב המגיד שם, שזה כהן הדיוט וכהן גדול בשלש נשים לכהן גדול באלמנה לגמרי. אבל מדבריו הראב"ד שם מבואר דמודה להר"מ דהלאו דלא יחלל לא שייך בשלש נשים הללו בין בכהן גדול ובין בכהן הדיוט כיון שמהוללת כבר לכהונה, רק באלמנה לכהן גדול כיון שמהללה אפילו לכהן הדיוט, אך לוקין בבעילה לבד משום ולא יחלל זרעו, דהבנים הם חללים והוא מחלל הזרע, על כן סיים הראב"ד בהשגות שם, בנגמר ביאתו, עי"ש. א"כ כהן הדיוט וגדול אינו חייב על העראה בלבד כלל בלא קידושין, רק בקידושין חייב משום לא יקח, ובודאי חייב על העראה אחר קידושין דחייבי לאוין איתרבי לענין העראה ביבמות פרק הבא על יבמתו נ"ה ע"א. ועי"ש בקידושין דמבואר שם, דבנגמר ביאתו חייב גם משום חילול זרעו. (מנחת חינוך שם אות א)

הלכה למעשה ולמשיחה בדרך היומי

מסכת סוטה

וכן אחד ממזר שנשא ישראלית או ישראלית שנשא ממזרת, כיון שבעלו אחר הקידושין לוקין, קידש ולא בעל אינו לוקה, בעל ולא קידש אינו לוקין משום ממזרות שאין לך בכל חיובי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קידושין אלא כהן גדול באלמנה³⁰. וי"א³¹ שאפילו לא קידש חייב על הביאה לחוד.

הלכה למעשה

ה. לימדה תורה דרך ארץ שיבנה אדם בית וישע כרם ואח"כ
ישא אשה

דרך בעלי דעה³², שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחילה, כל מין מלאכה אשר בה יוכל להתעסק ולהיות, וכשיקבץ איזה ממון, אחר כך יקנה בית דירה, שזו הכנה לישא אשה³³. ואחר כך ישא אשה, שנאמר³⁴ (דברים פרק כ פסוק ה – ז) ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו, מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו. ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה, אבל הטפשיין

³⁰ שם ה"ב

³¹ הרמב"ן (קידושין ע"ה ע"א ד"ה הא דאמרינן)

³² רמב"ם הלכות דעות פרק ה הלכה יא

³³ מעשה רקח שם

³⁴ יש לתמוה על מ"ש שנאמר מי האיש אשר נטע כרם מי האיש אשר בנה בית דקרא איפכא כתיב מי האיש אשר בנה בית חדש מי האיש אשר נטע כרם. ואפשר דמדנקט מי האיש אשר ארש אשה לבסוף יליף דלא יקח אשה תחלה כדכתיב בקללה ומינה ילפינן דאית לן ג"כ למיעבד בבית וכרם הפך מה שכתוב בקלות, ועוד דכיון דגלי לן לאחר לקיחת אשה ממילא משמע דאית לן לאחר בנין בית לנטיעת כרם דמילתא דסברא הוא. כסף משנה שם. ועיין באר יהודה שם והנה אף על גב דלכאורה י"ל דנהי דנטיעת כרם הוא קודם מ"מ שפיר הכריזו על בנין בית קודם משום דחינוך הבית הוא מיד כשנגמר הבנין משא"כ חילול הכרם לא הוא עד שנה הרביעית ומש"ה הוא חילול הכרם מאוחר מ"מ אכתי יקשה דמשמע דיליף לה מקרא דנטיעת כרם קדים לבנין הבית ומקראי לא משמע כן. והנה לגודל התמיהה היה נלפע"ד ליישב קצת דשפיר הכריח הרמב"ם ז"ל דבריו מקראי דהכרזה דהרי מסתברא דמסתמא הכריזו קודם על הדבר היותר מצוי באנשי המלחמה ומכיון דאדם כשיבוא לכלל דעת קצת מחוייב הוא להשתדל להבין דברים הנצרכין לו כדי שיוכל לישא אשה כשיעור שגבלו חכמו"ל בין שמונה עשרה לחופה או בשיעור קרוב לזה מה"ט אנשי המלחמה שהם למעלה מעשרים שנה מסתמא רובן כבר חיללו כרמיהם קודם שהגיעו לשנת העשרים מאחר דזה צריכין לעשות ראשונה ומש"ה הוא הדבר היותר מצוי באנשי המלחמה מי שלא חנכו ביתם שבנו משום דרוב העניים לא הספיק צרכיהם ליטע כרם וגם לבנות בית עד שכבר הגיעו לשנת עשרים עכ"ל. אולם צ"ע דבירמיהו פרק כט פסוק ה – ו בנו כתיב וישבו ונטעו וננות ואכלו את פריה. קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבנותיכם נשים ואת בנותיכם תנו לאנשים ותלדנה בנים ובנות ורבו שם ואל תמעטו. ועיין פרי חדש שם נ"ל שסבור הרב דבית וקרם לא דוקא אלא הדא מינייהו סגי ומ"ש הרב שיקבע לו מלאכה (במדרש רבה בסוף פרשת קדושים משמע דדרך לבנות ואחר כך לנטוע וכן משמע מקרא דמייתי התם לא יבנו והדר לא יטעו עיין שם) לא מכרם מפיק ליה אלא מדאמרינן בפ"ק דקידושין שחייב אדם ללמד את בנו אומנות דכתיב ובהרת בחיים זו אומנות ומש"ה אפכיה לסדרא דקראי לאשמעינן דסדרא ללא צורך ועיקר הלימוד מהכתוב להקדים בית לאשה ולאפוקיה מהטפשים שמתחילין לישא אשה ואחר כך בונים בית.

הלכה למעשה ולמשיחא ברף היומי

מסכת סוטה

מתחילין לישא אשה, ואחר כך אם תמצא ידו יקנה בית, ואחר כך בסוף ימיו יחזור לבקש אומנות או יתפרנס מן הצדקה, וכן הוא אומר בקללות בפרשת כי תבוא (שם כח פסוק ל) אִשָּׁה תֵאָרֵשׁ וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁכַּבְנָהּ בֵּית תִּבְנֶה וְלֹא תֵשֵׁב בּוֹ פֶּרֶם תִּטְעַע וְלֹא תִחְלָלְנָהּ כְּלוּמַר יְהִי מַעֲשֶׂיךָ הַפּוֹכֵינׁ כְּדִי שֶׁלֹּא תִצְלִיחַ אֶת דְּרֻכֶיךָ, וּבִבְרֵכָה הוּא אֹמֵר (שְׁמוּאֵל א׳ יח פסוק יד) וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרָכּוֹ מְשֻׁבֵּל וַיְהִי דָוִד לְכָל דְּרֻכּוֹ מְשֻׁבֵּל וְהָ עָמוּ.

אולם תלמיד חכם או כל העוסק בתורה³⁵, שנותנים להם המחזיקים בידם די סיפוקם ועוסקים בתורה פעמים בריוח פעמים בדוחק, כשאדם עוסק בתורה לשמה ולשם שמים כביכול הוא עוזרו ומגינו בלי טורח ועמל האנושי ושלא כדרך טבע, אלא אפילו אם ישא אשה תחילה הקדוש ברוך הוא משגיח עליו.

הלכתא למשיחא

ו. אשה חדשה אלמנה וגרושה ... ת"ל אשה חדשה מי שחדשה לו יצא מחזיר גרושתו שאין חדשה לו

כבר התבאר לעיל דף מג: שאחד המארים³⁶ את הבתולה, ואחד המארים את האלמנה, וכן אם נפלה לו יבמה, הרי הוא מחזורי המלחמה שנאמר עליו (שם פסוק ז). וְאִישׁ אֲשֶׁר יֵאָרֵשׁ אִשָּׁה וְלֹא לְקַחָהּ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ.

³⁵ בחיים ומלך לרבי חיים פלאנץ שם כתב נראה לומר דרבינו ז"ל לשיטתיה אזיל דס"ל דאסור לת"ח ליהנות מן הבריות אבל למאי דקי"ל דלא כותיה הרי ע"י שיש מחזיקים ביד רבנן ותלמידיהון להיות עוסקים בתורה כאשר עינינו הרואות כמה ישיבות מרבנן ותלמידיהון שנותנים להם המחזיקים בידם די סיפוקם ועוסקים בתורה פעמים בריוח פעמים בדוחק דאי לאו הכי היתה התורה משתכח וכל כה"ג נאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך וגם הרמב"ם מודה בזה. וא"כ כשאדם עוסק בתורה לשמה ולשם שמים כביכול הוא עוזרו ומגינו בלי טורח ועמל האנושי ושלא כדרך טבע אלא אפילו אם ישא אשה תחילה הקדוש ברוך הוא משגיח עליו. וכיוצא בזה דיבר בקדשו הרב הגדול חיד"א ז"ל בס' פני דוד סדר תבא סי' ד' לפרש בכדומה לזה כוונת הכתוב והותירך ה' לטובה בפרי בטןך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך שאם יזכה תתברך אף שתעשה תחילה שלא כסדר דיבנה בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה וזה אומרו והותירך ה' לטובה ומפליא לעשות יתר גדול מאד לטובה חדא שכל כך יתרבה השפע שלא תצטרך להכין הכנה דרבי' דאין בית אלא אשה ברישא זרועיה תצמיח והדר תכין פרנסה כרם הבית כי אין לחשוב על המזונות כלל וזה רמז פרי בטן ברישא והדר פרי בהמתך ופרי אדמתך כי אין עניות במקום עשירות ואין לחשוב בהכנות עכ"ל.

³⁶ רמב"ם שם הלכה ז

הלכה למעשה ולמשיחא ברף היומי

מסכת סוטה

אך מחזיר את גרושתו³⁷ מן הנשואין ואח"כ אירסה³⁸, אינו חוזר שאינה אשה חדשה. אבל אם גירשה מן האירוסין וחזר ואירסה, בוודאי חוזר³⁹. ואם חזר ונשאה אינו חוזר⁴⁰.

ז. ולא יעבור עליו לכל דבר... ומאחר דכתב לא יעבור לא יצא בצבא למה לי לעבור עליו בשני לאוין

עוד התבאר לעיל שם שאלו שאין⁴¹ יוצאין לעורכי המלחמה כל עיקר, ואין מטריחין אותם לשום דבר בעולם, מי שהוא פחות מגיל עשרים⁴², והבונה בית וחנכו, והנושא ארוסתו או שייבם, ומי שחלל כרמו, אין יוצאין עד תום שנה, שנאמר (דברים כד פסוק ה) נְקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשָׁמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח, מפי הקבלה למדו שיהיה נקי שנה בין לבית שקנה, בין לאשה שנשא, בין לכרם שהתחיל לאכול פרוי.

כל השנה⁴³ אין מספק מים ומזון, ולא מתקן דרך, ולא שומר בחומה, ולא נותן לפסי העיר, ולא יעבור עליו שום דבר בעולם, שנאמר (שם) לא יצא בַּצָּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר לְעִבּוֹר בְּשָׁנֵי לְאוּיִן, לא לערכי העיר ולא לערכי הגדוד. לאסור⁴⁴ לשר הצבא⁴⁵ לחייב חתן בתוך שנתו לעשות מהמלאכות הצריכות בשביל המלחמה כגון לספק מים ומזון לאחיו או לתקן עניני העיר לשמרה מהאויב, ואף החתן עצמו מוזהר מלצאת⁴⁶.

³⁷ רמב"ם שם הלכה ה

³⁸ מנחת חינוך שם.

³⁹ כי מה לי מהקידושין הראשונים או מקידושין שניים. מנחת חינוך שם.

⁴⁰ מנחת חינוך שם

⁴¹ רמב"ם שם הלכה י

⁴² ע"י ברש"י בפ"י החומש במדבר א' פסוק ג' בד"ה כל יוצא צבא כ' מניד שאין יוצא פחות מבן עשרים עכ"ל. ונראה דבין למלחמת מצוה ובין מלחמת הרשות וכעת לא ראיתי לרבינו הר"מ שיביא זה והרמב"ן בפירושו מביא דברי רש"י ולא כתב מנין לו זה. מנחת חינוך שם.

⁴³ רמב"ם שם הלכה יא

⁴⁴ "ואין מלקות בלאוים הללו כי אין מוזכרים מלקות בר"מ ובהרב המחבר, וכן לא נחשב בהר"מ פ"ט מסנהדרין בכלל הלוקין. וצ"ע למה, דאם שר הצבא הוציא אותו למלחמה או שאר דברים, אם עושה מעשה למה לא ילקה, וצ"ע" מנ"ח תקפ"א – ב' אות ה'

⁴⁵ רמב"ם פ"ז הי"א ממלכים וכמ"ג ל"ת ר"ל

⁴⁶ בהעמק דבר כתב "ושמח את אשתו. אינו מ"ע לשמח את אשתו כל השנה הראשונה דזה אינו ואפילו מדרבנן אינו מחויב לשמחה אלא שבוע אחד. וכבר עמד ע"ז בס' יראים. אבל האמת דפ"י ושמח את אשתו אינו אלא רשות דיכול הוא לשבת בביתו ולשמח את אשתו. אע"ג שכל ישראל בצער מלחמה וכ"ת מנלן דהפ"י כך דילמא באמת מ"ע וחובה הוא הא ל"ק דמנופא דקרא מוכרח הכי מדלא הזהירה תורה אלא על המלך וכדומה שלא יעבור עליו משמע שאם רוצה בעצמו שרי: אשר לקח. טעם הוא שהזהיר הכתוב בזה משום דהיא חדשה לו ועדיין לא נשרשו בחיים ואם יסיה דעתו ממנה יוכל להיות שינתק החבל לגמרי. אבל בלי כפיה רשאי לצאת וממילא לא יצא אם לא יהא ברור שישוב לאהבתה": אבל מהרמב"ם וחינוך מוכח לא כן דהא הוזהר אף הוא מלצאת

הַלְבָּנָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַף הַיּוֹמִי

מַסְבַּת סוּטָה

וכן אסור לו להוציאו בעל כרחו⁴⁷, ללכת למלחמת הרשות שנאמר "לא יצא בצבא" ואע"ג שזה כבר למדנו לאיסור ממה שנאמר ולא יעבור עליו וכו' שנה עליו לעבור עליו בשני לאויין⁴⁸

וכ"ז דוקא כשנשא ואח"כ אירע מלחמה, אבל משיצא בצבא ונשא אשה בזמן מלחמה, אינו נפטר שעל דעת כן נישאת לו⁴⁹.

ונוהגת מצוה זו⁵⁰ בזמן הבית לענין שאין בני העיר מכריחין אותו למלחמה כי אז היינו נלחמים לפעמים.

וכן בכלל לאו זה⁵¹ שמי שנטע כרם וחללו, דהיינו שכבר עברו עלי ג' שנים והתחיל לאכול נטע רבעי, אבל עוד לא שלמה שנה הרביעית,⁵² או בנה בית וחנכו, י"א⁵³ דהיינו שדר בו וי"א⁵⁴ שקבע בו מזוזה ועוד לא עבר י"ב חודש עדיין, שלא יצא בצבא כלל, ולא יעבור עליהם שום עול מן הצבא לא לספק מים ומזון ולא לתקן את הדרכים ואין

⁴⁷ "והנה לכאורה היה נראה דהלאוין והעשה אלו היינו בעל כרחו, דגזירת הכתוב דאסור להטיל עליו שום דבר בנשוא אשה או בנה בית או נטע כרם וחללו, אבל אם רוצה בעצמו לצאת למלחמה או לסייע לעיר, אפשר דעליו אין איסור כלל דהלאו רק על הכופין אותו, אך מדברי הרב המחבר במצוה תקפ"א שכתב שנמנע וכו', וכן לשון הפסוק לא יצא וגו' נקי וגו' נראה דלדידיה אזהר רחמנא, דגזירת הכתוב כך היא דלדברים אלו מוזהר על זה בשנה ראשונה, א"כ האיסור עליו, ועובר בלאו וגם בעשה אם יוצא או מסייע. ואין טעם בדבר, רק גזירת מלך היא דאסור לצאת וכו' ושאר דברים, א"כ אפילו מרצונו עובר ג"כ בלאוים ועשה. אך צ"ע, דמבואר [במשנה כאן] דאין מספיק מים ומזון, ולשון הר"מ כאן הי"א, אינו נותן לפסי העיר, וזה דבר שבממון ולמה יהיה אסור מרצונו, דאין סברא דהתורה תאסור ליתן ממונו לאיזה דבר, ומצד הסברא נראה דדוקא בעל כרחו וצ"ע. ורבותינו קיצרו בדבר ולא האירו עינינו במצוות הללו: מנ"ח שם אות ג'

⁴⁸ ודעת הרמב"ן בהשגות שם "ואני אומר שהן שתי מצות באמת. לפי שהמוציא החתן למלאכה מן המלאכות עובר בלאו והוא לא יעבור עליו לכל דבר אבל המוציא שויביאנו למלחמה עובר בלאו אחר מוסף על הראשון וכגון זה הם נמנים שתי מצות אבל אין הענין כן כי המספק כלי זיין ומים ומזון או מתקן הדרכים אינו עובר על לא יצא בצבא שהלאו הזה אינו אלא על אנשי הצבא הבאים במלחמה והוא אינו מהם אבל הבא במערכה הוא שעובר עליו בשני לאוין השני מוסף בזה על הראשון. וכגון זה הרי הן שתי מניעות בלא ספק וכן מנאן בעל ההלכות (אות רנח – ט). ומשמע מדברין דלרמב"ם עובר בשניהם גם אם אינו יוצא למלחמה אלא

שמספק מזון וכו' ועיין בנו"כ בסה"מ שם

⁴⁹ שו"ת הת"ם האהע"ז ח"ב סי' קנ"ה

⁵⁰ חינוך תקפ"ב וחת"ם שם

⁵¹ "דברי הרב המחבר במצוות אלו אינם מובנים לי, דנראה מדברי הרב המחבר דהעשה והלא תעשה הם דוקא בחתן בשנה ראשונה, ובאמת בש"ס דסוטה במשנה ובגמ' מ"ג ומ"ד מבואר להדיא דאף בבית וחנכו וכן בכרם וחללו עוברים על עשה ולא תעשה אלו בשנה הראשונה, וכן מבואר בר"מ כאן ה"י להדיא דבבית וכרם ג"כ עוברים על העשה והלאוים הללו. והנה בגמ' הייתי יכול לומר דדוקא בחתן עוברים גם על הלאוים כדכתיב כי יקח וגו' לא יצא וגו' ולא יעבור וגו' וגם על העשה כדכתיב נקי וגו', אבל ביתו וכרמו דמרבין [במשנה שם] מן יהיה לביתו וזה נכתב בהעשה, על כן בביתו וכרמו אינו עובר בלאו רק בעשה. אך מ"מ דברי הרב המחבר צ"ע, דגם גבי העשה לא הזכיר ביתו וכרמו כלל, וגם בשרשי המצוה טעם המצוה שכתב הרב המחבר אינו רק בחתן, וקבלת חז"ל דאף בבית וכרם. ובר"מ מבואר להדיא כאן דאין חילוק, דבבית וכרם ג"כ עוברים על הלאוים, עיין בלשוננו: מנ"ח שם אות א'

⁵² רע"ב סוטה פ"ח מ"ד שהוא מל' חולין שהנמט רבעי קודש וצריך חילול ראב"ע שם ורבנו בחיי שם

⁵³ רש"י דברים פ"ב פס' ה'

⁵⁴ כ"פ בתרגום יונתן ב"ע וז"ל שם "די בנא ביתא חדתא ולא קבע ביה מזוזהא לשכללותה"

הַלְנָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדַף הַיּוֹמִי

מַסַּכַּת סוּטָה

מטריחין אותו לשום דבר בעולם בדבר מצורכי רבים⁵⁵ כל שנתו. אמנם לסחורה לכו"ע מותר לו לצאת⁵⁶

אבל מי שנטע כרם ולא חללו שעדיין הוא בתוך ג' שנים ראשונים, או בנה בית ולא חנכו, מאז שחנכו אינו בכלל לאו זה אלא יוצא מביתו עד הגבול⁵⁷, וכששומעין דברי הכהן המכריז ילך וישוב לביתו, וחוזרין ומספקין מים ומזון לאחיהם שבצבא ומתקנין את בדרכים⁵⁸.

וכבר התבאר שהבונה בית שער [דהיינו בית או ביתן ליד שער החצר לצורך השומר שיישב שם ואינו ראוי לדירה⁵⁹] אכסדרה [שהיא כגג ללא מחיצות] ומרפסת [אפי' אם משמשת כמבואה שדרכה נכנסים לבית⁶⁰] או בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות⁶¹ הרי זה יוצא למלחמה כיון שאינו עשוי לדירת אדם⁶² וכן הגוזל בית הרי זה יוצא.

בנה בית⁶³ ונתן בו חפציו ונעל ביתו לשומרם אם היה צריך לישב לשומרן וליבטל על שמירתן הרי זה כמי שחנכו והתחיל לישב בו ואם אינן צריכין לישב ולשומרן הרי זה כמי שלא חנכו.

⁵⁵ ל' זה אינו ברמב"ם שם אלא בסמ"ג וכ"ה נמי באבן עזרא שם "שלא יהיה עליו עול מלכות" ואפי' דהרמב"ם נמי נתכון לזה במש"כ "לשום דבר שבעולם

⁵⁶ "בס' החנוך פ' תצא וכו' מבואר להדיא בדבריו דמ"ע ולא הוה נוהג בזה"ו ביוצא לסחורה וגם הטעם שנתן משום שיקבע דעתו באשתו שנה תמימה ושוב לא יפנה לבו לאשה אחרת מבואר דנוהג גם ביוצא לסחורה אלא שצ"ע לפי טעמו מ"ט נוהג מצוה זו גם בנוטע כרם ובנה בית כמבואר בש"ס סוטה ורמב"ם הנ"ל דדוחק לומר שלא יחמוד בית וכרם אחר א"כ גם בלובש בגד חדש נימא הכי דכתיב ולא תחמוד כל אשר לרעך וראיתי בטעמי מצות של ר' מנחם הבבלי ז"ל טעם אחר הגון שבשנ' ראשונה דעתו שקועה באהבת אשתו ולבו כל עמו לעשות לצבא ומפני כן הנושא אשה על אשתו ג"כ נקי יהי' לביתו פי' ויעשה בלא לב ויקלקל יותר מאשר יתקן וטעם זה שייך נמי בבית וכרם ולפ"ז מותר לעשות לסחורה על עצמו ואפשר החנוך מודה לטעם זה וס"ל זה וס"ל בבית וכרם ליכא אלא טעמו של מנחם ובאמת מותר לצאת לסחורה ובאשה איכא נמי טעם נוסף שלא יהרהר באחרת משו"ה אסור אפי' לסחורה ויותר היה ראוי לומר הטעם מפני האשה שתקבע דעתו באישה ולא תהרהר באחר אבל לא ידעתי מי נתן לנו רשות לחדש דינים ע"י טעמי מצות נעו במגלוזי' לא תדע. והנכון לפי מ"ש לעיל דמש"ס משמע עליו איש קאי וכו' וס"ל להחנוך דתרווייהו אנברא קאי והכי קאמר לא יעבר האיש עליו על עצמו ולכל דבר שהוא לא יטיל על עצמו שום דבר וכאלו כתיב כל דבר והרבה כיוצא בזה כמ"ש רמב"ן בתורה כמה פעמים וא"כ בלאו דלא יעבור מבואר שנאסר בכל דבר כן נ"ל לדרחוק לדעת החנוך ומ"מ לדעתי הוא יחיד בדבר הזה זולת הרמב"ם במנין המצות שמשמע קצת לזהירות בעלמא ומ"מ בחבורו לא פסק כן" חת"ס שם אמנם החינוך לא הזכיר כלל לאו זה לענין נוטע כרם וכו' וא"כ גם לדידיה אין מקור לאיסור לצאת לסחורה וצ"ל ב ועיין בפיה"מ סוטה פ"ח מ"ד דמשמע דאין צריכים לצאת אבל מותר להם חת"ס שם

⁵⁷ שכן נאמר והיה בקרבכם למלחמה ונגש הכהן ודבר. וזהו סמוך לספר וכפי' רש"י בחומש: קול הרמ"ז שם

⁵⁸ רמב"ם שם ה"ט

⁵⁹ תוי"ט שם

⁶⁰ כ"ז בתפא"י שם אות כ"ז – כ"ט

⁶¹ ואם יש בו כדי לרבע ד' על ד' דהיינו ששטחו ט"ז אמה לרלנ"ח סי' ק"י השיב בית ואין יוצא והוא כדעת הרמב"ם בכמה מקומות אבל לדעת הרא"ש בעי' דוקא ד' על ד' או יותר ולא מהני כדי לרבע [כנסה"ג]

⁶² ועיין בשו"ת רב פעלים ה"ב יו"ד סי' ל"ז ושם כתב דהנויות שפתוחים לגמרי מצד אחד נמי אינו ראוי לדירה

⁶³ שם הי"ג

הלכה למעשה ולמשיחה ברך היומי

מסכת סוטה

ח. ויספו השוטרים לדבר אל העם וגו'... הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה

פעמיים⁶⁴ היה הכהן שנתמנה להיות "משוח מלחמה" מדבר אל העם: כמו שהתבאר לעיל דף מב. פעם אחת בספר, על גבול הארץ, בשעת חציית גבול הארץ, קורא אל הפטורים מלצאת למלחמה לחזור מן המערכה. ואחר כך מדבר השוטר מעצמו עמו שנאמר (דברים כ פסוק ח) וְיִסְפוּ הַשּׁוֹטְרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמַר מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרֵךְ הַלֵּבב וְגו'. וכונת הכרזה זו כמשמעו, שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה⁶⁵. ואין מניחין לו לחזור עד שיבורר בעיני המשיח מלחמה דנימס לבבו ואין בו כח לעמוד בקשר המלחמה⁶⁶, אבל מבלעדי חולשת לבבו הנטוע לו בטבעו, אם יש לו פחדים אחרים מחמת עבירות שבידו אינו חוזר⁶⁷.

ומאחר שיכנס אדם בקשרי המלחמה, ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו, ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר⁶⁸ בלא תעשה⁶⁹, שנאמר

⁶⁴ רמב"ם הלכות מלכים פרק ז הלכה ב

⁶⁵ אמב"ם שם הלכה טו ט בכסף משנה שם

⁶⁶ כמו בהרתיע מקול קרנות והגפת תריסין ומים שותתין על ברכיו מצהצחות חרבות [שם מב, א] דכל זה יכול להתברר אם באמת נטוע הפחד הזה בלבו.

⁶⁷ יד המלך שם.

⁶⁸ רמב"ם בסה"מ לא תעשה נח, והרמב"ן השיג "וזה הבטחה לא מצוה. ואם מניעה היא לא יוסיפו השוטרים ויאמרו מי האיש הירא ורך הלבב שעבר הלאו יפרסם הטאו ויחזור" אמנם ברמב"ם בהל' ט"ו מוכח דמה שחוזר משום הירא ורך הלבב אינו עבירה וז"ל "מי האיש הירא ורך הלבב כמשמעו שאין בלבו כח לעמוד בקשרי המלחמה ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען" וכו' וא"כ קודם שנכנס בקשרי מלחמה אם ירא מפני האויב ואין בו כח וכמו שפירש ברדב"ז שם הירא וכו' ולראות חרב שלופה חוזר מעורכי המלחמה והלאו אינו אלא אחר שנכנס בקשרי המלחמה שו"ר כעין זה במשך חכמה שופטים פ"כ פס' ג (וע"פ מש"כ הרמב"ם שם ה"ב "שתי פעמים מדבר משוח מלחמה אל העם אחת בספר בעת שיוצאין קודם שיערכו המלחמה אומר לעם מי האיש אשר נטע ברם ולא חללו וגו' כשישמע דבריו יחזור מעורכי המלחמה ואחת בעורכי המלחמה אומר אל תיראו ואל תחפזו" ועיין ברדב"ז שם א"כ אם הוא בספר בעת שיוצאין אז חוזר כיון שעדיין אינו נחשב כנכנס בקשרי המלחמה ואח"כ בעורכי המלחמה שכבר נכנסו בכלל קשרי המלחמה אז מזהירם אל תערצו ולא כדי שיחזור האיש הירא שהרי עכשיו אסור בלאו אל כדי לחזק ליבם ושידעו הלאו שיש בו אמנם בכס"מ שם פירש בדרך אחר ועיין בלחם משנה שם ועיין בלב שמת על ספר המצוות שם ואכמ"ל)

⁶⁹ י"א שנוגנת מצוה זו בזכרים בלבד כי להם להלחם בזמן שישראל על אדמתן (חינוך שם) וי"א שמלחמת מצוה נהגה לאו זה אף בנשים ואפילו בכלה מהופתה (מנחת חינוך שם) קודם שנכנס בקשרי המלחמה אם הוא ירא מהלחמה ואין בו כח לעמוד במלחמה חוזר מעורכי המלחמה ואין עליו לאו זה (רמב"ם שם הט"ו ועיין משך חכמה דברים פ"כ פס' ג)

הַלְבָּנָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְרַף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

(דברים כ פסוק ג) אֵל יִרְךָ לְבַבְכֶם אֶל תִּירְאוּ וְאֶל תַּחֲפוּזוּ וְאֶל תַּעֲרִצוּ מִפְּנֵיהֶם. ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו.

ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל שנאמר (שם פסוק ח) וְלֹא יִמָּס אֶת לִבָּב אָחִיו כְּלָבְבוֹ וְהָרִי מִפּוֹרֶשׁ בַּקְּבֵלָה (ירמיהו מח פסוק י) אָרוּר עֹשֶׂה מְלָאכָת ה' רְמִיָּה וְאָרוּר מְנַעַח חֶרְבוֹ מִדָּם. וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא שנאמר (שמואל א כה פסוק כח – כט) כִּי עֲשֶׂה יַעֲשֶׂה ה' לְאֲדֹנָי בֵּית נְאֻמָּן כִּי מִלְחָמוֹת יֵה' אֲדֹנָי נִלְחָם וְרָעָה לֹא תִמָּצָא בָּהּ מִיָּמֶיהָ וְגו' וְהָיְתָה נַפְשׁ אֲדֹנָי צְרוּרָה בְּצְרוּר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיהָ וְאֵת נַפְשׁ אִיבֵיהָ יִקְלַעְנָה בְּתוֹךְ בֶּהּ הַקָּלַע.

ט. מעמידין זקיפין לפניהם ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהן וכל המבקש לחזור הרשות בידו לקפח את שוקיו

ואחר שחוזרין⁷⁰ כל החוזרין מעורכי המלחמה, מתקנין את המערכות ופוקדים שרי צבאות בראש העם, ומעמידין מאחור כל מערכה ומערכה, שוטרים חזקים ועזים וכשילין של ברזל בידיהם⁷¹, הרוצה לחזור מן המלחמה הרשות בידן להתוך את שוקיו⁷² שתחלת נפילה ניסה, אך גם בזה אין עונשים אלא אם כן מזהירים, ומתרים בו שהגם שהרי הוא כרודף שנמוג את לב חבירו, גם רודף צריך התראה.

דף מד:

י. בד"א במלחמות הרשות אבל במלחמות מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחררו וכלה מחופתה

כל דיני ופרטי מי שחוזר ואינו חוזר, במה דברים אמורים⁷³ שמחזירין אנשים אלו מעורכי המלחמה במלחמת הרשות, – מלחמה שמטרתה להרחיב את

⁷⁰ רמב"ם שם הלכה ד

⁷¹ דע ששם במשנה פירש"י מעמידין זקיפין מלפניהם בראשם של צד המלחמה מעמידין בני אדם גבורים מזומנין לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקיפוהו ויגבירו את אנשי הצבא בדברים ואם היה רבינו מפרש כן היה כותב שמעמידין אלו הזקיפין כמו בפירש"י אלא היה מפרש זקיפין אנשים גבורים עומדים על עמדם זקיפים מצד זה ומצד זה וכשילין של ברזל בידיהם או שלא היה גורם אלא מעמידין זקיפין מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהם ומפרש זקיפין כמ"ש לדעתו. כסף משנה שם.

⁷² משך חכמה דברים פרק כ פסוק ג שמקפחין שוקו בגלל שמוהר בלאו שלא יברח ולא יחזור מהמלחמה
⁷³ רמב"ם שם הלכה ד

הלכה למעשה ולמשיחא ברך היומי

מסכת סוטה

גבולות הארץ, או להרבות בגדולתם ובכבודם של ישראל בין האומות, או לשם לקיחת מס מהעמים, או מלך שנלחם כדי לפרסם את גבורתו, אבל במלחמת מצוה – שנצטוו עליה בני ישראל, כגון מלחמת כיבוש הארץ בימי יהושע או מלחמת עמלק. הכל יוצאים ואפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

הלכה למעשה

יא. שח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו

אף על פי שהנחת תפילין על היד והנחת תפילין על הראש שתי מצוות הן, מ"מ צריכין להיות סמוכים ותכופים זו לזו, דכתיב (שמות יג פסוק ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ, שיהיה הויה אחת לשתייהן משמע, כלומר בלא היסח הדעת והפלגת דברים ביניהן. לפיכך לא יפסיק ביניהם לדבר, אפילו בדיבור של מצוה כגון להשיב שלום לרבו וכל כה"ג וגם כי גורם ברכה שאינה צריכה⁷⁴. ואפילו לענות אמן יהא שמה רבה וכו' או קדושה. ואם דיבר, אפילו תיבה אחת⁷⁵ עבירה היא בידו, וצריך לחזור ולברך⁷⁶, אפילו אם הפסיק בשוגג⁷⁷.

ואפילו כשמניח אותן בלא ברכה, כגון אותם שנוהגין בחוץ לארץ שמניחין אותן בלא ברכה בחול המועד דפסח וסוכות, או המניחין תפילין דר"ת אחר שחלץ תפילין דרש"י או שחלץ תפילין ע"מ להחזירן, אף על פי כן אסור לדבר ולהסיח ביניהם. אולם כיון שאין בהם משום גורם ברכה שאינה צריכה, מותר לענות איש"ר קדושה ברכו ואמן, ואח"כ יזיז השל יד ממקומו קודם שיניח השל ראש כדי שיהיה הויה אחת לשניהן⁷⁸. ובחול המועד שאין מברכין על התפילין, אפשר שמותר לכתחילה להפסיק בין תפילין ש"י לשל ראש בדברים שהם צורך התפילין, ולכאורה הוא הדין בתפילין דר"ת.

⁷⁴ מ"ב שם כח

⁷⁵ ביאור הלכה שם ד"ה ואם

⁷⁶ כי הטעם שאנו מברכין שתי ברכות על תפילין ולא די בברכת להניח לבד הוא שאנו סוברין דעיקר תיקון הברכות אלו כך היתה בתחלת הנחתם תקנו לברך להניח וקאי נמי על ש"ר וכשמניח הש"ר ומהדק מברך נמי על מצות שזו היא גמר המצוה הילכך ממילא אם סח והסיח דעתו צריך לחזור ולברך גם להניח על הש"ר. ונכון שימשמש או בשל יד להזיזו ממקומו ויחזק הקשר ובוזה תחזור ברכת להניח גם על הש"י ודומה כאלו הניח עתה הש"י והש"ר תכופים זה לזה ואם בירך בלא משמוש ימשמש אחר הברכה. ודע דהגרע"א מסיק בחידושו דבסח יברך תחלה על ש"ר על מצות ואח"כ ימשמש בש"י ויחזק הקשר ויברך להניח ובוזה יצא ידי שיטת רש"י ור"ת ע"ש. מ"ב שם לא לב וביאור הלכה ד"ה ולדידן.

⁷⁷ מ"ב שם ל

⁷⁸ מ"ב שם לד לו

הִלְכָה לְמַעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְרַף הַיּוֹמִי

מִסַּבַּת סוּטָה

ולכתחילה⁷⁹ אסור אפי' להפסיק בשתיקה אם שוהא הרבה שלא לצורך אפילו לא הסיח דעתו. ואפי' לרמוז בעיניו ולקרוץ באצבעותיו בין התש"י ובין התש"ר ג"כ יש ליזהר לכתחילה.

וכן אסור לרמוז ע"י הברת קול אפילו בלא חיתוך אותיות, וכ"ש שיזהר מלומר תיבת שא להשתיק חבירו או נא למנוע חבירו מאיזה דבר, שזה גם נחשב תיבה, ואפילו בדיעבד צ"ע אם א"צ לחזור ולברך, שמה ההבדל בין תיבה גדולה לתיבה קטנה⁸⁰. עוד כתבו הפוסקים שבמקום שאסור להפסיק אין להפסיק אפילו בניגון, ומ"מ בדיעבד א"צ לחזור ולברך, כיון שלא הוציא דיבור מפיו⁸¹.

יש שכתב⁸² שלא טוב עושים אותם הרגילים להוריד את השרוול קודם הנחת תפילין ש"ר, שאף אם רוצה לכסות את זרועו משום צניעות או משום ש'לך לאות י'לא לאחרים' מ"מ די שישלשל את השרוול עד המרפק, והיותר מזה הוי הפסק שלא לצורך. אמנם החזו"א והקהילות יעקב נהגו להוריד את השרוול קודם הנחת תפילין ש"ר ולא חששו בזה משום הפסק⁸³.

יב. מִלְחָמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לְנֹכַח דְּבָרֵי הַכֹּל חוֹבַת מִלְחָמוֹת בֵּית דוֹד לְרוֹזְחַת דְּבָרֵי הַכֹּל רִשׁוֹת

אין המלך נלחם⁸⁴ תחלה אלא מלחמת מצוה, ואי זו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק⁸⁵, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם, ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו.

יג. לְעוֹסֵק בַּמִּצְוָה שֶׁפִּטוֹר מִן הַמִּצְוָה

⁷⁹ מ"ב שם כט

⁸⁰ ברכת הבית (שער לח סק"ה).

⁸¹ שו"ת מנחת יצחק (ח"ו סימן ט) ושו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן מז).

⁸² עובר אורח להאדר"ת.

⁸³ דעת נוטה (תפילין עמוז עז), אורחות רבינו (ח"א עמוד כח).

⁸⁴ רמב"ם הלכות מלכים פרק ה הלכה א

⁸⁵ בכסף משנה שם הקשה ויש לתמוה על רבינו שקרא למלחמת שבעה עממין ומלחמת עמלק מצוה ולא קראה חובה ובלחם משנה ולא ידעתי מקום לתמיהתו דרבינו פסק כרבנן ולדידהו ליכא אלא תרי דינים מצוה ורשות מלחמת בית דוד לרווחא ולמעוטי עכו"ם דלא ליתו עלוייהו הוי רשות ומלחמת יהושע הוי מצוה ובמלחמת יהושע הכל יוצאין שהיא מצוה אבל בשאר אין יוצאין הכל וכיון שכן אין צריך לומר לדבריהם אלא מצוה לעלווי מעלה אחת מינה לרשות אבל מ"מ קשה למה לא כתב רבינו דהא דלמעוטי עכו"ם דלא ליתו עלייהו הוי רשות כרבנן דאמרי למעוטי עכו"ם דלא ליתו עלייהו דהוי רשות ולא כתב אלא שנלחם עם שאר העם להרחיב גבול ישראל דהיינו מלחמת בית דוד לרווחא דאמרו בנמרא דהכל מודים בה וחלוקה דפלוגתא לא הוזכרו בדבריו כלל. וי"ל דהוזכרה במה שאמר ולהרבות בגדולתו ושמעו דהכוונה שיראו ממנו ולא יבאו עליו והיינו למעוטי עכו"ם דלא ליתו עלייהו.

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

כבר התבאר במסכת סוכה דף כה. שהיה עוסק בצרכי רבים והגיע זמן קריאת שמע⁸⁶, ואין שם מי שישתדל אלא הוא, לא יפסיק⁸⁷ שעוסק במצוה הוא. ואפי' אם הוא עוסק רק בהצלת ממונם, ואפילו גם יקבל שכר מירחא על עיסוקו⁸⁸, לא יפסיק, אלא יגמור עסקיהם ויקרא, אם נשאר עת לקרות. ומ"מ יעשה מה שיכול, ויקרא לפחות פסוק ראשון עם בשכמל"ו בזמנה. כי זה דבר קצר, ואפשר לו אפילו בשעה שעוסק בצרכי צבור. אם ברור לו שבאפשרותו להפסיק ואח"כ לגמור צרכי הציבור בלא גרמת נזק וחסרון.

ואם לא נשאר זמן לקרות ולא הספיק, מה יעשה הרי עסק במצוה. ומ"מ חייב להזכיר יציאת מצרים אפילו לאחר שעבר זמן ק"ש. שזו היא מצוה בפני עצמה, ומצותה כל היום. ע"כ יאמר איזה פרשה שיש בה יציאת מצרים, אם כבר עבר הצות שאינו יכול לאמר ברכת אמת ויציב.

אם התחיל בצרכי הציבור כשכבר הגיע זמן תפילה אין צריך להפסיק⁸⁹, וצריך להתפלל תפילת תשלומין בתפילה הקרובה⁹⁰, אך אם התחיל לפני שהגיע זמן תפילה מדינא אין צריך להשלים, ונכון שישלים בתנאי דנדבה⁹¹.

הדרן עלך משוח מלחמה

⁸⁶ שו"ע ונו"ב ע ד

⁸⁷ ואם פסק וקרא או התפלל שפיר יצא ידי חובה מ"ב שם יח חובה הפמ"ג. ועיין בשעה"צ תע"ה סקל"ט ובשו"ת דברי מלביאל ה"א סי' כ"ב ותורת חיים סופר סי' ל"ח סקי"ג ובשו"ת צי"א הי"א סי' י"א.

⁸⁸ ואע"ג שבבה"ל מסתפק בזה עיין בשו"ת צי"א אליעזר חלק יא סימן יא "שבכגון הנהוג כעת שעסקני הציבור מקבלים שכר חדשי עבור התיחדותם הכללית לעסיקה בצרכי הציבור, וזהו כעין שכר בטלה על אי אפשרותם להתעסק מתוך כך בפרנסת עצמם וביתם, בכל כגון דא יש לומר שקבלת השכר אינו פוגם כלל את עסקונתם הציבורית, ולא מגרע גם אף אם בדרך כלל מגמתם הכללית היא בשביל קבלת שכר המוקצב עבור עסיקה כזאת, ולכן ניתן לומר שבאופן כזה חוזר הדין להיות דינם כאילו לא מקבלים שכר. יוצא מכלל זה כמובן כאלה שהתעסקותם אינה ברורה שהיא לתועלת הציבור והיא עבור תפיסת עמדת כבוד לבד או מחשבות זרות אחרות העומדות בניגוד לדין תורה, ופשוט".

⁸⁹ מ"ב שם יז בשם הפמ"ג

⁹⁰ עיין מ"ב ע א ד

⁹¹ עיי"ש קה ב

הלכה למעשה ולמשיחא ברף היומי

מסכת סוטה

א. עגלה ערופה בלשון הקודש ... זקניד ושופטיד ... חמשה

כבר התבאר לעיל דף לב. שהרוג שנמצא נופל בארץ ולא נודע מי הכהו, מניחין אותו במקומו ויוצאין חמשה זקנים מבית דין הגדול שבירושלם כמו שנאמר בפרשת שופטים (דברים כא פסוק ט) **כִּי יִמָּצֵא הַלֵּל בְּאֶרֶץ וְגו'** לא נודע מי הכהו. **וַיֵּצְאוּ זְקֵנֵיךָ וְשׁוֹפְטֵיךָ וּמָדְדוּ אֶל הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחֵלֶל.** אחר שמודדין ונודעה העיר הקרובה קוברין את הנהרג במקומו וחוזרין זקני ירושלם למקומן, ובית דין של אותה העיר מביאין עגלת בקר משל אנשי אותה העיר שנאמר (שם) **וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחֵלֶל וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהוּא עֲגֹלַת בָּקָר וְגו'.** והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן וגו' נחל שהוא שוטף בתזקה, וזהו איתן האמור בתורה.

ועורפין אותה שם בקופיץ מאחריה, כמו שנאמר **וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֲגֹלָה בְּנַחַל.** ובית דין של אותה העיר עם כל זקני העיר אפילו הם מאה הכל רוחצין את ידיהן שם במקום עריפתה של עגלה כמו שנאמר **וְכָל זְקֵנֵי הָעִיר הַהוּא הַקְּרֹבִים אֶל הַחֵלֶל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֲגֹלָה הָעֲרוּפָה בְּנַחַל.** ונגשו הפהנים וגו'

וענו ואמרו ואומרים שם בתוך הנחל בלשון הקודש **יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ,** כלומר שלא בא לידינו הנהרג הזה ופטרנוהו בלא מזונות ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לזיה, והכהנים אומרים בלשון הקודש **כִּפֹּר לְעַמּוּד יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה' וְאֵל תַּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמּוּד יִשְׂרָאֵל,** והולכין להן, והקב"ה מכפר על הדם שני ונכפר להם הדם.

ב. נמצא טמון בגל ... נמצא סמוך לספר או לעיר שרובה

עובדי כוכבים או לעיר שאין בה ב"ד לא היו עורפין אין

מודדין אלא לעיר שיש בה ב"ד

יבואר להלן דף מה בעזרה"ת